

FINLAND

FAMO

Finnish Academic
Mobility Support

7.8.2018

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: STM073:00/2018

LAUSUNTO LUONNOKSESTA KOSKIEN HALLITUKSEN ESITYSTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI
ASUMISPERUSTEISESTA SOSIAALITURVASTA RAJAT YLITTÄVISSÄ TILANTEISSA JA ERÄIKSI SIIHEN
LIITTYVIKSI LAEIKSI

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Finnish Academic Mobility Support-verkostolta (FAMO) lausuntoa luonnoksesta asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. FAMO kiittää mahdollisuudesta ja lausuu asiasta seuraavaa:

Yleisesti ottaen lakiehdotuksen tuomat muutokset ovat tutkijoiden kannalta positiivisia ja täytäntöönpanoon on tuotu paljon parannuksia. Tutkijoiden kannalta erityisen tärkeitä asioita ovat mm. mahdollisuus käyttää nykyistä helpommin julkisen terveydenhuollon palveluita, nykyistä helpompi pääsy suomalaisen sosiaaliturvan piiriin sekä puolison mahdollisuus työskennellä ulkomaankomennuksen (lähettäminen) aikana.

Erityisesti apurahalla tutkimustyötä tekevien aseman paraneminen on tärkeää yliopistoille ja tutkimuslaitoksille. Lisäksi näemme hyvänä, että kansallisen tulorekisterin käyttöönotto lisää mahdollisuuksia seurata työskentelyn jatkumista ja päättymistä Suomessa.

Haasteena näemme lähettämiseen liittyvien aikarajojen muutokset. Aikarajojen tiukentaminen voi olla pitkäaikaisen tutkimustyön kannalta liikkuvuutta estävä tekijä ja heikentää suomalaisten tutkimusorganisaatioiden houkuttelevuutta työnantajana. Esimerkiksi, mikäli henkilö ei voi kuulua Suomen sosiaaliturvaan, voi komennusmatkavakuutuksen hankinta joissain tilanteissa muodostua liikkuvuuden esteeksi. Toisin kuin yrityspuolella, yliopisto- ja tutkimuskentässä ei ole perinteisesti käytetty yksityistä eläkevakuuttamista osana liikkuvuutta. Sosiaaliturvaan kuuluminen toisi tarvittavaa lisäturvaa henkilölle myös liikkuvuuskauden aikana.

Edellä mainitun lisäksi FAMO kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin lakiluonnoksissa esitettyihin seikkoihin:

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa

3§ Määritelmät

Pykälän 3 ja 4 momenteissa määritellään EU-asetukset, jotka viittaavat Euroopan parlamentin ja neuvoston antamiin asetuksiin sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta. Pykälä ei määrittele tyhjentyvästi liikkumisen perusteita, eikä esimerkiksi etätyötä. Sen sijaan esimerkiksi kohdassa 7 määritellään lähetetty työntekijä. Tutkijat perheineen liikkuvat eri syistä eivätkä kaikki ole ns. perinteisiä lähetettyjä työntekijöitä. Toivoisimme etenkin etätyön määritelmän lisäämistä myös lakiesitykseen, jotta laki olisi mahdollisimman kattava.

Toivomme, että laki ottaa huomioon myös muut tilanteet ja kansalaisuudet. Esimerkiksi Yhdistyneen kuningaskunnan poistuminen EU:sta voi aiheuttaa haasteita tutkijaliikkuvuuden kannalta.

Pykälän 10 momentissa määritetään tutkija henkilöksi, joka suorittaa tohtorintutkintoa tai tohtorintutkinnon jälkeistä tieteellistä tutkimusta. Lisäksi saman pykälän momenteissa määritellään apurahansaaaja momentissa 11 ja momentissa 5 määritellään työskentely. Lausuja toivoo, että määritelmät olisivat yhteneväiset maahanmuuttolakien kanssa. Varsinkin työskentely ja tutkija ovat nyt luonnostellussa laissa päällekkäisiä termejä. Iso osa tutkijoista työskentelee apurahalla palkan sijaan ja myös he liikkuvat paljon tutkimustyönsä aikana. Lisäksi sekä yliopistot että VTT ja muut tutkimuslaitokset palkkaavat ulkomaalaisia muihin kuin tutkimukseen liittyviin tehtäviin sekä asiantuntijanoleskeluluvalla että työntekijän oleskeluluvalla.

Näemme tarpeen selkeyttää sekä viranomaisen, työnantajan että Suomeen tulevien henkilöiden osalta lain voimaantulon yhteydessä, missä tilanteissa työntekijä, tutkija ja apurahansaaaja eroavat toisistaan ja missä säännöt ovat samat. Työnantajan kannalta tähän liittyvä viestintä ja tulkinnat tulee olla helposti saatavilla jo ennen henkilön maahantuloa. Suomen sosiaaliturva ja siihen pääsy on merkittävä vetovoimatekijä yliopistojen ja tutkimuslaitosten houkutellessa huippuosaajia Suomeen työskentelemään.

4§ Oleskelulupavaatimus

Kolmansista maista tulevien tutkijoiden, opiskelijoiden, työharjoittelijoiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden maahantulon ja oleskelun edellytyksistä säädetään nyt uudistuksen alla olevalla lailla. Laki mahdollistaa tutkijoiden ja opiskelijoiden liikkumisen EU:n jäsenvaltioiden alueella ensimmäisen jäsenvaltion myöntämällä oleskeluluvalla. On tärkeää, että myös ensimmäisen maan myöntämällä luvalla lyhytaikaisen liikkuvuuden toteuttava tutkija täyttäisi oleskelulupavaatimuksen.

Lisäksi, uudessa laissa työharjoittelu koskee vain työsuhteista harjoittelua. Jos hakija rahoittaisi harjoittelunsa apurahalla, ilman työsuhdetta, pitäisi lupaa hakea jollain muulla perusteella (ulkomaalaislaki) tai alle 90 vrk:n mittaisissa työharjoitteluisissa viisumilla. Tästä voi seurata, että työharjoittelijoita kohdellaan epätasa-arvoisesti riippuen siitä tuleeko henkilö maahan direktiivin mukaisen liikkuvuuden perusteella. Toivomme, että myös työharjoittelijoiden kohtelu on mahdollisimman tasavertaista.

6§ Oleskelu ulkomailla

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi Suomessa vakinaisesti asuvan henkilön tilapäisestä oleskelusta ulkomailla. Näemme linjauksen pääsääntöisesti hyvänä. Halusimme kuitenkin nostaa esille, että tietyissä tilanteissa tutkimusta rahoittava taho määrittelee kenen palveluksessa henkilön ja/tai tutkijan on oltava rahoitusjakson ajan. Nämä rahoitusjaksot voivat olla pitkiäkin. Näemme, että tässä kohdassa on Suomen kansalaisen ja ulkomaan kansalaisen kohtelu eroaa toisistaan ja toivomme, että kohtelu olisi tässäkin mahdollisimman tasavertaista.

10§

Pykälässä määritellään, mitä seikkoja huomioitaisiin Suomeen muuttavan henkilön asumista arvioitaessa. Asumisen arvioinnin lähtökohtana on henkilön kokonaistilanteen arviointi. Toivomme, että arvioinnissa on selkeät perusteet ja päälinjat, joita tullaan noudattamaan tasavertaisen kohtelun varmistamiseksi.

12§ Työskentely ja opiskelu ulkomailla

Pykälässä 12§ edellytetään sosiaaliturvalainsäädännön soveltamiseksi, että henkilö on ulkomaille lähetettäessä tai työsuhteen, opintojen tai tutkimustyön alkaessa tehnyt työtä tai siihen rinnastettavaa toimintaa Suomessa tai asunut Suomessa. Näkisimme liikkuvuuden reunaehtojen selkeyttämisen kannalta tärkeäksi ottaa tässäkin laissa kantaa, minkä pituista Suomessa asumista tai työskentelyä vaaditaan ennen lähettämistä. Nykykäytännön mukaan yhden kuukauden asuminen on katsottu riittäväksi ja toivomme ettei aikavaatimus pitene.

Ehdotukseen sisältyvä muutos asumiseen rinnastamisen maksimijasta ulkomaille lähdöstä laskettuna on lausujan kannalta heikennys nykyiseen lakiin. Suomessaolovaatimus, jotta 5 vuoden sääntöä voitaisiin noudattaa, on esityksessä 6 kuukautta. Näemme jakson haasteelliseksi sekä henkilön että mukana seuraavan perheen kannalta, koska esimerkiksi puolison työllistyminen Suomessa kuuden (6) kuukauden ajaksi on lähes mahdotonta.

13 § Perheenjäsenet

Pykälässä 13§ määritellään perheenjäsenet sekä heidän kohtelunsa lähettämistilanteissa. Pykälässä ei kuitenkaan määritellä perheen oikeutta sosiaaliturvaan Suomeen saavuttaessa. Lakiehdotuksen tulisi yhtä selkeästi määrittää perheenjäsenten oikeus sosiaaliturvaan Suomeen saavuttaessa, kuin työntekijän, tutkijan ja opiskelijan tapauksessa. Mikäli määritelmä puuttuu tai on vajavainen, on sen soveltaminen käytännössä vapaa useille tulkinnoille, minkä näemme voivan aiheuttaa merkittäviä haasteita.

14§ Ilmoitusvelvollisuus

Lausuja näkee hyvänä muutoksena sähköisen järjestelmän käyttöönoton ja hyödyntämisen. Pyydämme kuitenkin huomiomaan, että pankkien toimintaa ohjaava finanssilaki vaikuttaa sähköisten tunnistautumispalveluiden tarjoamiseen ja käyttämiseen muiden kuin Suomen kansalaisille. Finanssilaki vaikuttaa siis siihen kuka käytännössä pystyy tunnistautumaan sähköisesti. Tämä voi vuorostaan vaikeuttaa merkittävästi sähköisten järjestelmien käyttöä. Esimerkiksi tällä hetkellä kaikki ulkomaalaiset tutkijat ja opiskelijat eivät pysty hoitamaan viranomaisasioita sähköisesti. Myöskään vaihtoehtoiset sähköisen tunnistautumisen

mahdollisuudet (mobiilivarmenne tai varmennekortti) eivät ole ulkomaisen henkilöstömme tai opiskelijakuntamme saatavilla kaikissa tilanteissa.

Toivomme, että tämä otettaisiin huomioon mietittäessä lainmuutoksen tuomia vaikutuksia prosessiin ja asioimispalveluiden suunnittelussa. Olisi tarkoituksenmukaista, että kaikilla asianomaisilla olisi pääsy sähköisiin viranomaispalveluihin. Tämä on etenkin haaste Suomeen tilapäisesti tulevien henkilöiden osalta. Mikäli tunnistautumisongelmaa ei saada ratkaistua Suomeen tilapäisesti tulevien osalta, nämä erityisesti kolmansista maista saapuvat henkilöt tulevat olemaan eriarvoisessa asemassa niihin henkilöihin verrattuna, jotka saavat vahvan tunnistautumisen tunnukset.

Työnantajan velvoitteiden näkökulmasta on myös hyvä, että KELA rekisteröi tiedon lähetettävän henkilön ulkomailla työskentelystä työnantajan ilmoituksen perusteella. Esityksestä ei kuitenkaan käy ilmi, kuinka työnantajan ilmoitusvelvollisuus hoidetaan tai missä tilanteissa ilmoitus annetaan sekä kuinka vahvistetaan työntekijän ja/tai tutkijan paluu Suomeen. Pidämme tärkeänä, että ilmoitusmenettely on kevyt ja joustava, jotta työnantajan hallinnollinen taakka ei kasva kohtuuttomasti. Ilmoituksen antaminen tulee olla mahdollista usealle henkilölle organisaatiossa, jotta hallinnollinen taakka jää mahdollisimman pieneksi työnantajalle ja vastaanottavalle organisaatiolle. Lisäksi ilmoitus tulisi voida olla mahdollista tehdä sähköisesti Kelan järjestelmässä aivan kuten ETK:n järjestelmässä työnantaja voi tehdä A1-hakemuksen sähköisesti. Työnantajan tulisi lisäksi saada tieto Kelan tekemästä päätöksestä suoraan Kelalta.

Muuta

Pyytäisimme lainvalmistelijaa vielä huomioimaan tiedottamisen tärkeyden sekä työnantajille että Suomeen tuleville henkilöille, niin ennen Suomeen saapumista kuin Suomessa olon aikana. Lakimuutoksista tulee tiedottaa selkeästi ja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta organisaatiot ja yksilöt voivat varmistaa asiain sujuvuuden ja hakemustensa nopean käsittelyn.

Lausuja ehdottaa erillisen tilaisuuden järjestämistä lain voimaantulon osalta akateemisille työnantajille sekä tutkimuslaitoksille. Näemme, että hyvällä yhteistyöllä sujuvoitamme hallinnollisten menettelyjen toimivuutta vähentäen turhaa työtä sekä viranomaisten että työnantajan osalta. FAMO ja EURAXESS Suomi järjestävät tilaisuuden mielellään yhteistyössä viranomaisten kanssa.

Lisäksi sekä päätökset että järjestelmä ovat nykyään vain virallisilla kielillä. Jotta voimme toteuttaa direktiivin mukaista liikkuvuutta ja nostaa Suomen kilpailukykyä mm. rekrytoimalla huippuosajia, järjestelmien ja tiedonsaanti tulisi olla mahdollista myös englanniksi.

Huomioitavaa on myös se, että jos suomenkielinen palvelusivustojen sisältö vain käännetään englanniksi, voi palvelukonsepti kokonaisuudessaan jäädä epäselväksi Suomen toimintamalleja tuntemattomalle kansainväliselle tulijalle. Suomeen tulevan henkilön kannalta tärkeintä olisi saada tieto sellaisessa muodossa, että se avaa myös suomalaisen toimintamallin perusteita yksinkertaisesti. Mikäli mahdollista, olisi palvelusivustoille hyvä lisätä asiaa havainnollistavia kuvia, kaavioita ja esimerkitapauksia. Tämä helpottaisi sekä Suomeen tulevan henkilön, että työnantajan velvoitteiden ja oikeuksien selvittämistä.

Lausuntomahdollisuudesta kiittäen,

FAMO-verkoston puolesta,

Kirsi Korhonen
Henkilöstöasiantuntija
Helsingin yliopisto

Tanja Malo
Henkilöstöasiantuntija
Helsingin yliopisto

Heidi Huttunen
Henkilöstöasiantuntija
Oulun yliopisto

Sanna Downing
Senior Specialist, Global Mobility
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy